

PAPÍRSZELETEK

NÉMETH ISTVÁN

Talán csak a tudósító vagy a szóvivő nyelve botlott meg, amikor bejelentette, hogy Bagdadban az amerikaiak tegnap *két teherautónyi* hadifoglyot engedtek szabadon. Tehát nem húszat, harmincat vagy ötvenet, hanem *két teherautónyi*.

Nem szabadna ezen megütközni, mert olykor – egyre gyakrabban – nemcsak az újságírók és a szóvivők fogalmaznak pongyolán, hanyagul, hanem a kormányfők, sőt előfordul, hogy a tudósok is. (Most a tudatosan botrányos stílusú posztmodern írókról ne beszéljünk; ők azért ilyenek, hogy ezáltal is provokáljanak, hogy még inkább kihozzák a sodrúkból azon keveseket, akik még olvasásra adják a fejüket.)

Nem szabadna tehát megütközni azon, hogy Isten teremtményeit, eleven lényeket s köztük embereket nem egyedenként tart számon a világ, hanem élettelen masszaként, amelynek a tömegét tonnákban méri. A huszadik században épp elegendő példa bizonyította ezt. A huszadik század nem az egyének, az egyedek, az individuum százada volt, hanem a tömegeké. A tömegek vívták ki a világra szóló forradalmakat, amelyeknek aztán óriási tömegek estek áldozatul. Annyian, hogy már nem lehetett számon tartani őket. Az áldozatokat vagonvételekben szállították a kényszermunka-táborokba, a haláltáborokba. Akárcsak a vágómarhát vagy a hízott sertést a vágóhidakra. Tömegek hullámozottak a városok utcáin és terein, megjelent a tömegturizmus s felütötte fejét a tömegkultúra. Bármerre fordultál, tömegeket láttál, azokba ütköztél. A tömegáru lett a tömegek szellemi és testi tápláléka. Az újságok első

oldalal, kövér betűs cikkeiben jelentették naponta a legújabb munkasikereket. A donyeci bányászok terven felül százezer tonna szenet termeltek ki a népgazdaság részére év végi munkaversenyük alatt. Kétmillió tonna terven felüli acéllal és hárommillió tonna cementtel erősödött a szovjet népek egysége és barátsága. Kínában a maroktelefon a tömegek nélkülözhetetlen tömegkommunikációs eszközévé vált. Gyártják is elképesztő mennyiségben. A mennyiség egyetlen hatalmas tömeggé olvad össze. Kivette magából a minőséget. Meghazudtolva a régi tételt, miszerint a mennyiség bizonyos ponton minőséggé alakul át. Nem alakul, mert lám az amerikaiak sem bizonyos számú iraki hadifoglyot engedtek szabadon, hanem *két teherautónyit*. Hányan lehettek? Mert ez, normális körülmények között, egyáltalán nem mindegy. Ó, ha a harminckilenc mellett a reménykedő negyedik is kiszabadulhatott volna! Ő lett volna a világ legboldogabb embere. De az amerikaiak csak egy tömeget szabadítottak ki, számolatlanul, kétkamionnyit. Feltuszkolták őket a két előállt teherautóra, s amikor megtelt velük a rakodótér, mázsára állították a rakományt, mert ha szám szerint nem is jelentettek semmit ezek a szerencsétlenek, a tömegükkel el kellett számolniuk. Be is írták a jelentésbe: ezen és ezen a napon két teherautónyi hústömeg hagyta el a foglyotábor területét. A művelt és érzékeny szóvivő már finomított a kemény, katonás megfogalmazáson, a hústömeg kifejezést elhallgatta, tartva a világsajtó megbotránkozásától és felhördülésétől, amely világsajtó egyébként csaknem teljes mértékben a tömegtájékoztató és kenyéradó gazdáik szolgálatában áll. Ők, a kenyéradók nem alkotnak világviszonylatban se nagy tömeget, de a tömegekre való hatásuk világméreteket ölt.

*

Rá kell jönnöm, a tények erejénél fogva, hogy amit egész életemben csináltam, haszontalan munka volt. Ugyanis olyasmivel foglalkoztam, amit egyszerű, falusi őseim nemigen méltányoltak. Mind bizonyosabbá válik számomra, hogy az írást, mint olyat, nemcsak a gyakorlatias gondolkodású parasztok nem méltányolták és méltányolják eléggé, a társadalom sem. Minden másra szükség mutatkozik, csak a firkászokra nem. Ki olvas ma verseket? Egyre kevesebben. Regények olvasása helyett szívesebben néznek egy tévésorozatot. Az újságokat is inkább csak átlapozzák, s máris eldobják. Az úgynevezett szellemi táplálékra nincs

szükség, legalábbis a betű, a könyv által közvetítetre. Fölöslegessé váltál, nincs rád többé szükség. Ez egyenlő a megsemmisüléssel. Ma hallottam, hogy Szerbia lakosságának mindössze egy százaléka vásárol könyvet. Sok ez, kevés vagy elegendő? Az elemző szerint lesújtó. A délvidéki magyar könyvek öt-hatszáz példányban jelennek meg, s nem biztos, hogy mindegyik el is fogy. De ha el is fogyna háromszáz példány, azt elosztva az alig háromszázezer itt élő magyar „olvasóra”, akkor minden ezredik emberünk kezébe jutna egy. Egy ötezres lélekszámú faluban öt példány! Az ötből egy a helyi könyvtárba, négy magánkézbe. Érdemes-e olyan munkát végezni, amelyik ilyen kevés embert érdekel? Ha csinálod is, kínnal-keservvel. Előbb az önvád marcangol, majd az önsajnálát kerít hatalmába. Elrontottad egész életed.

*

Magyarcsernyén tizenkét hónap alatt, kétezer-kettő novembere és kétezer-három novembere között egyetlen esküvő volt. Hogy lakodalom volt-e, erről nem ad hírt a Csernyei Újság. Feltehetőleg volt. Egyévnnyi idő alatt egyetlen lakodalom! Nem tudom, hogy vélekednek erről egy közepes nagyságú falu lakói, hogyan szoknak hozzá, hogy évente csak egy, vagy már egy lakodalmat se tarthatnak. Sóhajtoznak nagyokat, megszokják, beletörődnek? Reménykednek, hogy húsz év múlva másként lesz, hogy ismét megszaporodnak ezek a fényes események? Ha arra gondolnak, hogy tavaly tíz és fél hónap alatt tizenhárom újszülöttel gyarapodott a falu lakossága, reménykedésüknek van is valami alapja, de vajon hol lesz a falu húsz év múlva, ha az elhalálózás olyan méreteket ölt, mint jó ideje már? Hiszen ugyancsak tizenkét hónap alatt, kétezer-kettő novembere és kétezer-három novembere között harminchárman hunytak el a faluban! Ugyanazon idő alatt egy esküvő, tizenhárom keresztelő s harminchárom temetés. A falu fennmaradásának a szempontjából ez bizony aggasztó körülmény. S ez aligha csak kizárólag Magyarcsernyére jellemző, hanem ugyanúgy Magyarittabéra, Magyarkanizsára, de Szerbcsernyére és Ruszki Krsztúrra is. Ám ez a magyarcsernyeieket aligha vigasztalja.

Persze, mondják a rámenős politikusok, nem siránkozni kell, hanem cselekedni. Mit lehet ott tenni, ott, ahol az elhervadt életek helyén alig virágzik ki új élet? Ahol szinte minden héten megszólal a lélekarang, de havonta csupán egy keresztelő van. Ahol nemcsak a Nagy Kaszás

tizedel, de a maradék fiatalság sem találja a helyét, a jobb életlehetőséget.

Akkor is, és mindenek ellenére maradni kell! – hangoztatják a pártvezérek. A hatvanas, hetvenes években nemigen marasztaltak bennünket. Mehetett, ki merre látott. Bizonyára Magyarcsernyéről is, Szerbcsernyéről is sokan elvándoroltak. Munkát vállalni oda, ahol a munkát jobban megbecsülték, mint idehaza. Miközben az itthonmaradottakban, miként az elvándoroltakban nőttön-nőtt az a valami, ami az emberekben nem az életkedvet, hanem a szorongást, a bizonytalanságot növelte.

Valami olyasmit, mint amelyet a lélekarang hangja kelt bennünk.

*

Egyre többet foglalkoztatnak a kóbor kutyák. Nem csoda, tele van velük a város, sétáim során minduntalan találkozom velük. Volt egy, akire nagyon megharagudtam, sőt meg is dobáltam, mert sohasem állt be a szája, különösen éjszakai nyugodalmamat zavarta állandó csaholásával. Általában nem haragszom rájuk, s még ezt a folytonosan csaholást se juttatnám sintérekézzre. A barátságosabbakkal beszélgetni szoktam, megkérdezem tőlük, hogy érzik magukat s hol vannak a híres gazdik, akik elhagyták őket. Mert a gazdik hagyták el egykori kedvenceiket, nem fordítva. A kutya hűséges teremtmény, a végsőkig ragaszkodik ahhoz, aki néki ételt, italt ad. Meg a világból egy kicsiny területet, amelyet szívvel-lélekkel őriz nem is annyira magának, mint inkább a gazdájának.

Tudom, a sok kóbor kutya gondot okoz az embereknek, tartanak, félnek tőlük a járókelők, sokan okkal, hiszen az újságok szorgalmasan beszámolnak arról, ha egy gazdátlan és garázda eb megtámad egy gyanútlan felnőttet vagy gyereket; olyan esetekről is tudunk, amikor megvadult kutyák halálra martak embereket, védtelen öregasszonyokat. A kutyaellenes hangulatot nemcsak az ilyen szélsőséges esetek szítják, de az is, hogy már alig tudsz lépni a szerteszét hagyott kutyaürüléktől.

Ilyenkor jut eszembe, hogy nem a kutyák és ezen belül a kóbor kutyák azok, akik mindent beszennyeznek maguk körül, beleértve a közeletet is, hanem az emberek. És mégse dühödünk meg önmagunkra. Viszont az, amit a kutyák, különösen a kóbor kutyák művelnek! . . . Pedig gyakran nem is ők a kutyák, ha mi vagyunk azok, akik nem álljuk magunkat embernek nevezni. Persze, nagy E-vel!

Egy szép fekete kutyus alszik vagy szundikál egy előkelő bankház bejáratának a lábtörlőjén. Nem zavarja senki, vasárnap még a bankok se dolgoznak. A kutyus szőre még ápolat, fényes, tehát nemrég kerülhetett az utcára, társat, falkát se talált még magának, így mindenét és mindenkiét elveszítve nagyon árva lehet. Megállok előtte, megszólítom. Rám nyitja a szemét, de azonnal le is hunyja. Úgy látszik, elegendő volt számára az, amit maga előtt látott. Gyászanak, elmondhatatlan fájdalomnak az okozóját. Az embert. Az árulót.

Álltam előtte még egy darabig, de hiába szólígtattam, többé a szemét se nyitotta rám. Igaza volt. A helyében én is így cselekedtem volna.

*

Egy cinkepár ugrándozott az ablak előtti fán, néha megjelentek az erkélyünkön, nyugtalan, villogó röpködésükkel híva fel magukra a figyelmet. A hidegebb idő közeledtével, gondoltam, ideszoktatom őket. Darabka szalonnát kötöttem föl nekik. Vártam, vajon észreveszik-e, rájárnak-e? Várhattam. Mondom egy cinkés ismerősömnek, hogy mi van. Ne szalonnával kínáljam őket, világosított fel, disznóháját akasszak ki nekik. Azám! Még mit nem! Elégedjenek meg a szalonnával. Jó avas. S hozzá még tanyai!

Persze a cinkék nem értelmes kisgyerekek, akiket meg lehetne győzni arról, hogy ha nincs háj, elégedjenek meg a szalonnával. Közben megtudtam, hogy egy másik ismerősöm szintén szalonnával kínálja a cinkéit, sikerrel. Meglehet, hogy azok más nevelésű cinkék, mint az enyéim, akik jó ideje már a tájamra se néznek. Bizonyára valahol másutt hájra akadtak.

Háj, háj, mélézok el magamban a madaraimat várva, s egyszeriben a hájaskifli ízét érzem a számban, azét a régiét, amelyet odahaza sütöttek, a belsejében barack- vagy szilvalekvárral, a tetejét meghintve porcukorral. Azét a leveles, réteges hájaskifliét, amire a porcukorréteg másnapra ráolvadt és megkötött rajta, azét a másnapos, kihűlt, főséges ízeiben összeérett hájaskifliét, aminek a lényegét éppúgy nem lehet elfelejteni, mint a régi telek tiszta ködillatát s mindazokat az ízeket és illatokat, amelyek réges-rég belénkivódtak, hogy mércéik legyenek minden elkövetkező ízeknek és illatoknak s honvágyként hordozzuk magunkban életünk végéig. Hiába próbálnak kiábrándítani bennünket a mindig józan és racionális elmék, mondván, hogy ha ma harapnál bele a régi

hájaskiflibe, vagy ma szippantanád be azoknak a régi teleknek az illatát, egy világ dőlne össze benned, mert bizony nem is volt az olyan fönséges, amilyenek gyarló emlékezted megőrizte. Talán jó is, hogy így van elrendezve a világ és az életünk sora, ahogy van: nem haraphatunk többé abba a régi hájaskiflibe, viszont cserében és vigasztalásul a nyelvünk hegye és az orrunk mindvégig őrzi és megőrzi azokat a feledhetetlen régi, gyerekkori ízeket és illatokat.

De hol csavarognak a cinkéim? Ők azért még visszatérhetnek.

*

Ha valaha írok még egy novellát, ugyan kötve hiszem, az egy öregemberről fog szólni. Egy teljesen magára maradt öregemberről, egy megözvegyült, megtört, sok testi-lelki nyavalyától meggyötört, életunt öregemberről, akinek élnek ugyan a fiai, lányai, vagy számtalan unokája s már néhány dédunokája is, de különösen a gyerekeinek van már nagyon láb alatt, ezt mindennap tapasztalja is, a kiskorukban oly kedves unokái se igen vesznek róla tudomást, a dédunokái, ha ritkán látják, elhúzódnak tőle, és így tovább. A novellában az öregember testi-lelki állapotát kísérelném meg úgy ábrázolni, ahogyan a szomszédai látják őt, aki, minthogy már egy keresztülszalmát sem képes arrébb tenni, hát egész nap kint ül a ház előtt, úgy, mintha várna valakit vagy valamit, az előtte elhaladótól egy barátságos szót, csak annyit, hogy megszólítsa valaki, hogy üdvözljék a járókelők, de még ennyi megtiszteltetésben sem részesül, mert „az öregeket már észre se veszik a fiatalok még akkor sem, ha fölbuknak bennük”, a mai fiatalok nem tudnak köszönni az idősebbeknek, csak egymás felé sziszegnek valami szíákat ha találkoznak, amiről az öregember sejti ugyan, hogy valami üdvözlésféle, de ő a száján ugyan ki nem tudná ejteni. Ül tehát a dédelgetett, de már soha meg nem íródó történet öregembere kinn az utcán a ház előtt vagy benn az udvar végében azon a szintén kiszolgált fejősszéken, amit még minden egykori vagyunkájából a magáénak tudhat, amit még nem íratott egyetlen gyerekére sem, ül, immár beletörődve abba, hogy hiába gürcölt, kapart egész életében, hiába gondoskodott utódokról, végül is teljesen egyedül maradt, mindenéből kisémmizve s még arra se méltatva, hogy néha megkérdezzék tőle: hogy van, édesapám, hogy vagy, nagytata? Egész nap csak ül, mert már a mozgás is nehezére esik, ül, lélegzik, dobog a szíve, nézi a semmit, hallgatja a csendet, átérezve azt, amit meg

se tud fogalmazni magának: hogy teljesen fölöslegessé vált ezen a földön. Hogy nincs rá többé szükség. Kivéve a fejösszéket, amin ül. Az még mind a mai napig utánaszól, ha fölemelkedve róla, elfelejt érte visszanyúlni: hé, öreg barátom, itt ne hagyj!

Ha a Jóisten adna elegendő erőt és megfelelő tehetséget is hozzá, hogy ezt a novellámat megírjam, nem sajnálnám azt a rengeteg időt, amit eddig a firkálmányaimra pazaroltam. Meg hát némi becsvágy is lobog az emberben, hogy megírjon valami pusztíthatatlant. A magára hagyott örök öregembert „az ő magába vonult szótlanságával”, reá borult csendjével.

*

Épp akkor emelem fel a fejemet az újságból, amikor a tévé sorozat a zárójelenethez ér. A két főhős, a frissen egybekelt fiatal pár az oltár előtt megcsókolja egymást. Az esküvők emelkedett pillanata. Volt. Volt, mert amit a két szereplővel a rendező csinál, egyáltalán nem nevezhető emelkedett pillanatnak. Nem oltár elé való. Inkább nászgyiba való, pázrás előtti egymásbafalás. Mert csak azt látni, ahogy az ifjú pár vad szenvedélyességgel és telhetetlen mohósággal egymást falja, megfedkezve mindenről, a helyről, az alkalomról, a kötelező illemről. Mintha nem is az Isten házában lennének, hanem valahol kinn az utcán, ahol váratlanul, mindkettőjük nagy örömeire egymás karjába futottak. Én már az utcán se igen ájloom, ha ilyen jeleneteknek vagyok akaratlan, kényszerű szemtanúja. Amikor a fiatalok nem elégszenek meg egy kedves, futó csókkal, hanem lecövekelnek az utca közepén s hosszú percekig, ahogy mondani szokás, cserélgetik egymás szájából a rágógumit. Az utca, úgy gondolom, nem az intim érzelmek kinyilvánításának a színtere, hanem az úgynevezett tömegérzelmeké és indulatoké. Ha az emberek lelkesedésből, mert győzött a csapatuk, összeölelkeznek az utcán, magától értetődő, de nem tartozik másokra, ha én fülig szerelmes vagyok, olyannyira, hogy ha találkozunk, ott rögtön, a járókelők szeme láttára fölfaljuk egymást, így mutatva meg a világnak, mennyire egymásba vagyunk bolondulva. Tudom, botrányosan ókonzervatív felfogás ez. Attól tartok azonban, hogy a túlzott szabadosság épp a szabadság határait szűkíti. Egyféle ízlésterror.